

ТЕМА ЛЕКЦІЇ:
«Права та гарантії захисту викривача.
Рекомендації, які має врахувати викривач»

Місце проведення:
м. Київ, вул. Пилипа Орлика, 18
(зал нарад)
дата проведення: 17.08.2023

Згідно з ч. 1 ст. 53³ Закону України «Про запобігання корупції» (далі – Закон) права викривача виникають з моменту повідомлення інформації про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону.

Викривач має право:

- 1) бути повідомленим про свої права та обов'язки, передбачені Законом;
- 2) подавати докази на підтвердження своєї заяви;
- 3) отримувати від уповноваженого органу, до якого він подав повідомлення, підтвердження його прийняття і реєстрації;
- 4) давати пояснення, свідчення або відмовитися їх давати;
- 5) на безоплатну правову допомогу у зв'язку із захистом прав викривача;
- 6) на конфіденційність;
- 7) повідомляти про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону без зазначення відомостей про себе (анонімно);
- 8) у разі загрози життю і здоров'ю на забезпечення безпеки щодо себе та близьких осіб, майна та житла або на відмову від таких заходів;
- 9) на відшкодування витрат у зв'язку із захистом прав викривачів, витрат на адвоката у зв'язку із захистом прав особи як викривача, витрат на судовий збір;
- 10) на винагороду у визначених законом випадках;
- 11) на отримання психологічної допомоги;
- 12) на звільнення від юридичної відповідальності у визначених законом випадках;
- 13) отримувати інформацію про стан та результати розгляду, перевірки та/або розслідування за фактом повідомлення ним інформації.

Викривач має гарантії щодо:

- 1) захисту трудових прав (викривача не може бути звільнено чи примушено до звільнення, притягнуто до дисциплінарної відповідальності чи піддано з боку керівника або роботодавця іншим негативним заходам впливу (переведення, атестація, зміна умов праці, відмова у призначенні на вищу посаду, зменшення заробітної плати тощо) або загрози таких заходів впливу у зв'язку з повідомленням)

- 2) виплати заробітку за час вимушеного прогулу та грошових компенсацій за порушення його трудових прав (особливості гарантій захисту трудових прав викривача викладено у Роз'ясненні Національного агентства з питань запобігання корупції (далі – Національне агентство) від 01.06.2022 № 8.);
- 3) поновлення порушених прав, передбачених ст. 53⁴ Закону.

**Для забезпечення дотримання прав та гарантій захисту викривач може
звернутися до:**

- 1) уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи) з питань запобігання та виявлення корупції (для здійснення заходів, передбачених пп. 2, 3 ч. 1 та пп. 3-5 ч. 2 ст. 53⁹ Закону);
- 2) Національного агентства (для здійснення заходів, передбачених п. 13 ч. 1 ст. 11 та ч. 3 ст. 53 Закону);
- 3) правоохоронних органів (для захисту життя, житла, здоров'я та майна викривача, його близьких осіб у зв'язку зі здійсненням повідомлення);
- 4) центрів безоплатної правової допомоги (для отримання безоплатної вторинної правової допомоги);
- 5) суду (для захисту своїх порушених прав і свобод).

Права та гарантії захисту викривачів поширюються на близьких осіб викривача (близькими особами викривача є особи, зазначені в абз. 4 ч. 1 ст. 1 Закону).

Рекомендації, які має врахувати викривач

1. Зверніться за правовою допомогою якомога раніше. Перед здійсненням повідомлення про корупцію зверніться за правовою допомогою до адвоката (бажано такого, що має практичний досвід захисту викривачів) або громадської організації, яка займається захистом викривачів. Це допоможе отримати адекватну правову оцінку ситуації та прийняти правильні рішення з ключових питань.

<https://wiki.nazk.gov.ua/category/vykryvachi-koruptsiyi/rozyasnennyanatsionalnogo-agentstva-z-pytan-zapobigannya-koruptsiyi-vid-09-07-2020-6-shhodonadannya-vykryvacham-bezoplatnoyi-vtorynnoyi-pravovoyi-dopomogy/>

2. Обговоріть намір здійснити повідомлення про корупцію з близькими та рідними. Здійснення повідомлення про корупцію може виявитися одним із найскладніших рішень у професійній кар'єрі та мати довгостроковий вплив на рівень доходів, соціальний статус та зв'язки, ставлення оточення не тільки до викривача, а й до його близьких осіб. Саме тому варто попередньо заручитися їхньою підтримкою.

3. Розробіть план викриття. Треба заздалегідь визначити мету повідомлення, кроки, які Ви плануєте здійснити, спробувати передбачити наслідки таких кроків, зокрема можливу реакцію роботодавця. Врахуйте норми законодавства, що регулюють порядок здійснення повідомлення про корупцію, встановлюють гарантії захисту викривача від негативних заходів впливу з боку роботодавця чи окремих працівників організації.

4. Прийміть рішення щодо здійснення повідомлення із зазначенням авторства чи анонімно (без зазначення авторства) та каналів здійснення повідомлення. Кожен із способів має свої переваги і недоліки. Наприклад, здійснення повідомлення про корупцію без зазначення авторства дає змогу мінімізувати ризики розкриття особи викривача, але ускладнює зворотний зв'язок із викривачем, перевірку інформації, викладеної в повідомленні про корупцію, отримання специфічної інформації. Також здійснення анонімного повідомлення ускладнює доказування того, що негативні заходи впливу застосовано до викривача саме у зв'язку із здійсненим повідомленням. Потрібно також мати на увазі, що специфічна інформація, повідомлена викривачем, із певною ймовірністю дає змогу його ідентифікувати роботодавцем чи особою, стосовно якої здійснено повідомлення. З іншого боку, використання зовнішніх каналів повідомлення про корупцію, якот засоби масової інформації, може спричинити професійну та соціальну ізоляцію викривача, осуд чи навіть загрозу його безпеці, але збільшує імовірність успішного застосування визначених законом механізмів захисту його прав.

5. Працюйте у звичному режимі. Це дасть змогу уникнути зайвих підозр, мати доступ і збирати докази, що мають істотне значення для справи.

6. Будьте максимально об'єктивними. Повідомляйте факти та суттєву для справи інформацію, не зловживайте власною оцінкою обставин. Пам'ятайте, що основу повідомлення про корупцію мають становити факти, що можуть бути перевірені. Добре, коли такі факти підтверджені відповідними доказами. Пам'ятайте: перебільшення, необґрунтована оцінка фактів викликає сумнів у їх достовірності та підриває довіру до Вас як викривача.

7. Документуйте процес викриття. Записуйте хронологію та послідовність вжитих заходів, їх зміст. Ця інформація стане в пригоді.

8. Подбайте про докази. Збирайте та зберігайте докази до моменту написання повідомлення про корупцію. Цей процес має відбуватися максимально приховано та в такий спосіб, щоб доступ до доказів був у викривача незалежно від волевиявлення роботодавця чи інших осіб.

9. Вживайте заходів, пов'язаних із викриттям, максимально самостійно. Це означає використання для цього неробочого часу та власних засобів (комп'ютер, телефон, електронна поштова скринька, засоби копіювання тощо), що перебувають поза контролем роботодавця чи інших зацікавлених осіб.

10. Спробуйте знайти союзників серед колег. Союзники значно спростять процес викриття, оскільки їх наявність свідчить про достовірність повідомленої Вами інформації та значно знижує імовірність застосування заходів негативного впливу з боку керівництва. Пошук союзників потрібно здійснювати обережно, щоб у випадку невдачі мінімізувати ймовірність розкриття особи викривача.

11. Пам'ятайте про себе. Стрес, пов'язаний із процесом викриття, може негативно позначитися на Вашому здоров'ї, про яке важливо піклуватися. Пам'ятайте: від Вашого здоров'я та емоційного стану також залежить досягнення поставленої мети. Саме тому важливо подбати про правильну фізичну активність, режим дня, відсутність шкідливих звичок, медичну, зокрема психологічну, допомогу.

Корисні посилання НАЗК:

<https://wiki.nazk.gov.ua/category/vykryvachi-koruptsiyi/>

Уповноважений з антикорупційної діяльності
ЦП МВС України

Сергій ШУМИЛО